

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 1/2010 vp

Hallituksen esitys laeiksi asevelvollisuuslain sekä naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain 2 ja 4 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 3 päivänä kesäkuuta 2009 lähettänyt puolustusvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi asevelvollisuuslain sekä naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain 2 ja 4 §:n muuttamisesta (HE 79/2009 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 38/2009 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Timo Turkki, puolustusministeriö
- asessori Hanna Nordström, Pääesikunta
- puheenjohtaja Kalle Meriö, Varusmiesliitto ry.

Lisäksi kirjalliset lausuntonsa ovat antaneet

- Suomen Kuntaliitto
- Suomen Lääkäriliitto

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi asevelvollisuuslakia ja naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annettua lakia.

Tietojen luovuttamista koskevia säännöksiä täsmennettäisiin niin, että asevelvollisen terveystarkastuksesta huolehtivat terveydenhuollon toimijat voisivat saada asevelvollista koskevia tietoja suoraan toisilta terveydenhuollon toimijoilta. Lisäksi säädettäisiin ajokorttia ja ajolupaa koskevien tietojen saamisesta ja luovuttamisesta asevelvollisrekisterin ja ajoneuvoliikennerekisterin välillä.

Asevelvollisuuslakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että kahden valtion kansalainen ei

voisi vedota asepalveluksen vapauttamisperusteeseen enää sen jälkeen, kun asianomainen on aloittanut varusmiespalveluksen. Ulkomailta palvelukseen tultaessa tehtyä matkaa ei korvataisi ilman erityisen painavia syitä, jos matka on alkanut aikaisemmin kuin neljä viikkoa ennen palveluksen alkamista tai se tehdään yli neljä viikkoa kotiutumispäivän jälkeen.

Oikaisuvaatimusmenettelyä koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin menettelyn kohteena olevan päätöksen ja käsittelevän viranomaisen osalta. Lisäksi säädettäisiin oikaisuvaatimuksen vaikutuksesta täytäntöönpanoon.

Muutoksenhakua koskevaa sääntelyä täydennettäisiin niin, että myös joukko-osaston päätöksestä haetaan muutosta kutsunta-asiain keskuslautakunnalta.

Naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi vastaava muutoksenhakua koskeva muutos.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Asevelvollisuuslain kokonaisuudistus (1438/2007) tuli voimaan vuoden 2008 alusta. Lakiuudistusta valmisteltiin perusteellisesti, ja se on saadun selvityksen mukaan toiminut käytännössä hyvin. Lain toimeenpanon seurannan yhteydessä on tullut esille tiettyjä tarkistustarpeita, joita nyt käsitellyssä olevassa esityksessä pyritään korjaamaan.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Muutoksenhakua koskeva sääntely esityksessä
Saadun selvityksen mukaan asevelvollisuuslain 109 ja 110 §:n muotoilu on aiheuttanut tulkintaongelmia. Samasta asiakokonaisuudesta on saatanut olla vireillä muutoksenhaku aluetoimistossa, kutsunta-asiain keskuslautakunnassa ja hallinto-oikeudessa.

Asevelvollisuuslain kokonaisuudistuksen yhteydessä käyttöön otettiin uutena menettelynä oikaisuvaatimus, joka edeltää valitusta. Muutoksenhakuviranomainen asevelvollisuusasioissa on kutsunta-asiain keskuslautakunta. Sen päätös asiassa on lopullinen. Asevelvollisuusasioissa tehtyihin päätöksiin ei ajateltu haettavan muutosta hallinto-oikeudelta. Tästä huolimatta hallinto-oikeuksiin on tehty valituksia myös asevelvollisuusasioita koskevista kysymyksissä. Tämä johtuu siitä, että joukko-osaston päätösten osalta asevelvollisuuslain muutoksenhakua koskeva sääntely jäi puutteelliseksi. Lain 110 §:n luettelossa viranomaisista, joiden päätökseen saa ha-

kea muutosta valittamalla kutsunta-asiain lautakuntaan, ei mainittu joukko-osastoa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että muutoksenhakujärjestelmää saadaan nyt esitetyn mukaisesti selkeytettyä ja valitustie yhdenmukaistettua. Järjestelmän selkeyttäminen on tarpeellista etenkin varusmiesten oikeusturvan kannalta.

Terveystietojen saanti viranomaiselta, yhteisöltä ja yksityiseltä henkilöltä

Toinen keskeinen säännösmuutosesitys ensimmäisessä lakiehdotuksessa on uuden 3 momentin lisääminen asevelvollisuuslain 96 §:ään. Ehdotuksen perusteluissa todetaan, ettei nykyisten säännösten perusteella ennakkoterveystarkastusta toimittava lääkäri voi suoraan konsultoida kollegoidensa kanssa.

Saadun selvityksen mukaan ehdotettu säännös parantaisi tiedonkulkua ja vähentäisi virhemahdollisuuksia, kun terveydenhuollon ammattihenkilöt pystyvät keskustelemaan keskenään. Säännös myös oikeuttaisi palveluskelpoisuuteen vaikuttavien terveystietojen oma-aloitteisen luovutuksen siviiliterveydenhuollosta sotilasterveydenhuoltoon ilman sotilasviranomaisen eri pyyntöä.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan säännösmuutosehdotus on asianmukainen siltä osin, että se ei velvoita tietojen luovuttamiseen. Valiokunnan huomiota kiinnitettiin kuitenkin siihen seikkaan, että säännös ei sisällä niitä perusteita, joita lääkärin tulisi tietojen luovutusta edeltävässä harkinnassa käyttää. Arkaluontoisten terveydentilaa koskevien tietojen siirtäminen edellyttää aina luovuttajalta harkintaa sen suhteen, ovatko tiedot tarpeellisia ja välttämättömiä luovutuksen saajalle.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö on 1.6.2009 antanut

ohjeen mielenterveystyötä tekeville tahoille psykiatristen terveystietojen luovuttamisesta puolustusvoimille kutsuntaikäisistä asevelvollisista. Ohjeen tarkoitus on selkeyttää nykyisen lain soveltamista ja yhtenäistää tietojen luovutuskäytäntöjä. Mielenterveystietojen sujuvammalla toimittamisella puolustusvoimille tavoitellaan turvallisuuden ja palveluskelpoisuusarvioinnin parantamista sekä varusmiespalveluksen keskeyttäneiden määrän vähentämistä. Ohjeistus on valmisteltu yhteistyössä Pääesikunnan ja puolustusministeriön kanssa.

Valiokunta korostaa, että arkaluontoisten terveydentilaa koskevien tietojen luovuttamisesta tulee aina noudattaa perusteellista tapauskohtaista harkintaa sen suhteen, ovatko tiedot tarpeellisia ja välttämättömiä luovutuksen saajalle. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tietoa siitä, mitkä asiat ovat oleellisia selvitettäviä asioita puolustusvoimien kannalta, saa Pääesikunnan 20.11.2008 antamasta terveystarkastusohjeesta. Ohjeen soveltamista on edelleen pyritty tehostamaan ja yhtenäistämään edellä mainitulla sosiaali- ja terveysministeriön antamalla ohjeistuksella.

Myös perustuslakivaliokunta on omassa lausunnossaan arvioinut 1. lakiehdotuksen 96 §:n 3 momenttia. Perustuslakivaliokunta toteaa, että ehdotetun kaltaisen tietojenvaihdon joustavoittaminen on omiaan parantamaan edellytyksiä selvittää tapauksia, joissa asevelvollinen voisi olla vaaraksi omalle tai muiden turvallisuudelle. Säännös ei merkitse luovutettavan tietosisällön tai tiedon saantiin oikeutettujen piirin laajentamista. Ehdotetussa säännöksessä on kuitenkin ongelmallista se, että tietojen luovuttamisoikeutta ei ole rajattu asevelvollisen palveluskelpoisuuden tai palveluksen järjestämisen kannalta välttämättömiin tietoihin. Säännöksen tarkentaminen on perustuslakivaliokunnan mielestä edellytyksenä lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki asevelvollisuuslain muuttamisesta

96 §. Tietojen saanti viranomaiselta, yhteisöltä ja yksittäiseltä henkilöltä. Lakiehdotuksen 96 §:n 3 momenttia on perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan tarkistettava siten, että oikeus kattaa vain tietojen käyttötarkoituksen kannalta välttämättömien tietojen antamisen. Puolustusvaliokunta esittää säännöksessä käytetyn "tiedolla on merkitystä" -muotoilun korvaamisella ilmaisulla "tieto on välttämätön". Samalla valiokunta esittää, että koko pykälä kirjoitetaan selkeämpään muotoon perustuslakivaliokunnan toivomalla tavalla.

Siirtymäsäännös. Lakiehdotuksen 109 §:n ja 110 §:n hyväksyminen tarkoittaa käytännössä oikaisuvaatimusasioiden muutoksenhakutahon vaihtumista hallinto-oikeudesta kutsunta-asiain keskuslautakunnaksi. Tämän vuoksi lakiehdotukseen tulee lisätä siitä nyt puuttuva siirtymäsäännös muutoksenhakuasioiden osalta. Puolustusvaliokunta esittää tämän asian huomioivan siirtymäsäännöksen lisäämistä lakiehdotukseen.

2. Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain 2 ja 4 §:n muuttamisesta

Lakiehdotuksen 4 §:ssä viitataan valitusoikeuden osalta 1. lakiehdotuksen 109 ja 110 §:ään. Valiokunta esittää vastaavan siirtymäsäännöksen lisäämistä lakiehdotukseen kuin mitä valiokunta ehdotti tehtäväksi 1. lakiehdotukseen.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella puolustusvaliokunta ehdottaa,

että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

*Valiokunnan muutosehdotukset***1.****Laki****asevelvollisuuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä joulukuuta 2007 annetun asevelvollisuuslain (1438/2007) 33, 60 ja 77 §, 96 §:n 1 momentin 13 kohta, 97 §:n 1 momentin 13 kohta, 103, 109—111, 113, 125 ja 126 §, sekä *lisätään* 96 §:n 1 momenttiin uusi 14 kohta ja pykälään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, 97 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 306/2009, uusi 14 kohta seuraavasti:

33, 60 ja 77 §
 (Kuten HE)

96 §

Tietojen saanti viranomaiselta, yhteisöltä ja yksittäiseltä henkilöltä

(1 mom. kuten HE)

Asevelvollisen terveydentilaa kutsuntaa edeltävässä terveystarkastuksessa, kutsunnassa tai palveluksen aikana tarkastavalla terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä pyynnöstään saada 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettu terveydenhuollon palvelujen antajalta, terveydenhuollon ammattihenkilöltä ja mielenterveystyötä tekevältä taholta asevelvollisen terveydentilaa

koskeva tieto, jos tieto on välttämätön asevelvollisen palveluskelpoisuuden arvioimisen tai palveluksen järjestämisen kannalta. Edellä 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettu terveydenhuollon palvelujen antaja, terveydenhuollon ammattihenkilö ja mielenterveystyötä tekevä taho saa salassapitosäännösten estämättä antaa tiedon myös oma-aloitteisesti.

97, 103, 109—111, 113, 125 ja 126 §
 (Kuten HE)

(1 mom. kuten HE)

Tätä lakia ei sovelleta valitukseen eikä oikaisuvaatimukseen, joka on tehty tai tehdään ennen tämän lain voimaantuloa annetusta päätöksestä (Uusi 2 mom.).

2.

Laki

naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain 2 ja 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 17 päivänä helmikuuta 1995 annetun lain (194/1995) 2 ja 4 § seuraavasti:

2 ja 4 §
(Kuten HE)

(1 mom. kuten HE)

Tätä lakia ei sovelleta valitukseen eikä oikaisuvaatimukseen, joka on tehty tai tehdään ennen tämän lain voimaantuloa annetusta päätöksestä. (Uusi 2 mom.)

Helsingissä 4 päivänä helmikuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Korkeaoja /kesk
vpj. Olli Nepponen /kok
jäs. Thomas Blomqvist /r
Pekka Haavisto /vihr
Juha Hakola /kok
Hanna-Leena Hemming /kok
Reijo Kallio /sd

Saara Karhu /sd
Inkeri Kerola /kesk
Reijo Laitinen /sd
Lauri Oinonen /kesk
Reijo Paajanen /kok
Sari Palm /kd
Eero Reijonen /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola.

PuVM 1/2010 vp — HE 79/2009 vp